

Anadolu'nun İç Dünyası

Amasya

Ülkemizin her bir yanı ayrı bir hazine konumunda. Şair Bâkî'nin, "Her yânededen ayağuna cuybâr akıp gelür" mısraını çağrıştırmaya her bir köşesinde bir tarih, ayrı bir iklim duruyor. Nice düşünce biçimlerinin mimariye bürünmüş hali, nice arkeolojik izler hep onun bağrında kendinde yer bulur. Bu yazıda Anadolu'nun içinde yer alan tarihi bir şehir Amasya izlenimlerimi kaleme almak istiyorum. Biliyorum ki, yazılar, resimler, belgeseller, bir mekana gidip görmenin yerini tutamaz. Ancak hatırdan kalmaz satırda kalır fehvasınca bazı hususları kayda geçmekte fayda vardır.

Amasya coğrafi olarak Suluova ve Gökhöyük gibi tarım arazilerinin ortasında, Yeşilirmak'ın iki yakasında dağlar arasında yer alır. M.Ö. dört bin yıla uzanan tarihi, onu oldukça zengin kılar. Yaz ortasında ovalardan gelen rüzgar, ırmak boyu uzanan vadide serin bir yapıya bürünür. Yüksek dağlara çıkıldıkça çam ormanları arasında tatlı bir serinliğe evrilir. Bu açıdan Amasya, yaz ve kış mevsimlerinin sıcak ve soğuktan; düşmana karşı Harşena Kalesi, Ferhat Dağı, Karaman ve Kırklar Dağları ile orada oturanlara harika bir sığınak olmuştur. Tarih boyunca kralların, beyliklerin payitahtı, Osmanlı döneminde şehzadeler şehri olması muhtemelen bu yapı ile ilgilidir.

Valilik binasının yanında tarihi saat kulesi Ziya Paşa'nın Amasya mutasarrıflığı döneminde yapılmıştır. O tarihlerde Osmanlı coğrafyasının her yanına zaman bilinci oluşturmak için tarihi özellikte saat kuleleri yapılmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir zihniyet eleştirisi niteliğindeki *Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nü* bu açıdan okumakta fayda var. Saat kulesi yanında Hükümet Köprüsü iki yakayı birbirine bağlar. Kulenin hemen ardında devasa kayalıklarda Amasya Kalesi yer alır. Bu devasa dağ, dokuz adet kral mezarını içinde saklar. Pont krallarının mezarları olarak bilinen bu yapılar, ölümsüzlük arayan hangi krallara aittir ? Bizans döneminde rahipler için uzlet mekanları olmuş bu yapılar, bana, Sümela Manastırının etrafı kartal bakışı ile seyreden manzarasını hatırlatır. İnsanoğlunun göklere yakın olma isteği. Zira insanlar, asırlar boyunca ilhamını göklerden almıştır. Buradaki anıt kaya mezarlarına adeta nazire kabilinden hemen karşı tepeye Pirlar Tepesi adı verilmiş. Burada, Süleyman Uludağ'ın ifadesi ile Anadolu'ya Halvetiliği ilk getiren Pir Şücâaddin İlyas hazretlerinin türbesi yer alır. Hemen yanı başında ise Çilehane Camii bulunur. Kuruluşunda tekke olan bu cami, uzun yıllar medrese ve tekke olarak işlev görmüş. 1395'te yapılan bu yapı, uzun asırlar boyunca bölge halkına hizmet vermiş, 1939 zelzelesinde yıkılmış, 1964'te tamir edilip 1968'de cami olarak ibadete açılmış. Çilehane Camii'ndeki asalet ve sadeliği, Edirne Darulhadis Camii'nde de temaşa eylemek mümkündür. İnsan, bu tür güzellikleri saatlerce hayranlık içinde seyre dalebilir. Bu durum mimarinin etkisi ile midir yoksa o yapılara sinmiş başka güzelliklerden midir, bilinmez.

Burası bütün Amasya'yı yüksekten tarassut eden bir özelliğe sahiptir. İznik'te Abdullah Sancaktarî türbesi ile Söğüt'te Dursun Fakı türbesini de aynı gözle görebiliriz. Bu manzara bana, sözü edilen büyüklerin hem bulunduğu yeri vatan edinme/edindirme hem de vefatları sonrası bile insanlara manevi güvenli liman hissini vermeyi hedeflediklerini düşündürür. Çocukluğumun geçtiği köyün etrafındaki her bir tepede, köylünün inancına göre, bir evliya kabrinin olması sanırım bu hissiyatla ilgilidir. Ya da bir büyükşehir belediye başkanının, şehrin bir ilçesinin (Ünye) girişine koca bir tabelaya 'Yunus Emre Şehrine Hoşgeldiniz' yazdırması bu açıdan ilginçtir.

[Çilehane Camii]

Amasya, gerçekte küçük bir yer gibi görünür. Şehir bugün kısmen batı ve kuzey yönüne doğru genişlemekte, üniversite de o yönde şehrin büyümesine ivme kazandırmaktadır. Günümüz yapıları bundan yüz yıl sonrası için ne ölçüde tarihî özellik taşır bilinmez ancak biz bugün tarihî eser denilince bundan bir asır önceki ve öncesi mimari yapıyı yani o dönem zihniyetini taşıyan unsurları görürüz. Amasya, hacim olarak oldukça küçük bir yer tutuyor görünse de tarih açısından şehrin ilmek ilmek dokunmuş, her karışı tarihi bir eserle gergef gerfep işlenmiş olduğunu söylemeliyim. Onun için böyle bir yeri, şehri iyi bilen kişilerle gezmek bence yerinde olanıdır.

Amasya valilik binası, tarihi saat kulesinin yanında, taş mimari ile yapılmıştır. Saat kulesinden itibaren yalıboyu evleri, Safranbolu evleri mimarisinde yapılmış olup kral mezarlarının hemen alt kısmında akıp giden Yeşilirmak'ın asude akışına ayrı bir revnak kazandırır. Konak tipi, sofalı, ekabir kesimin zevkine göre işlenmiş ve her biri bir kültür varlığı olan evler, bundan nice zaman önce o dönemin zevki içinde yaşayıp gitmiş insanları hatırlatır. Buralarda yaşayıp da sanatçı bir ruha sahip olmamak, sanırım olası değildir. Bu güzelliği ancak yüksek bir kültür ve bilinç üretebilir. Günümüzde küçük bir ilçede bile yirmi otuz katlı kocaman beton kütleli binalar göz önünde bulundurulursa minyatür misali olabildiğince göz zevkine hitap eden ve tabiat dokusuna uygun evlerin ve şehrin inşası, insanlık birikiminin zirvesi olsa gerektir. Tanpınar'ın deyişiyle, eskiler, ibadet vecdi içinde şehirler inşa etmişler, besbelli. Tabiatın güzelliğine ayrı bir insani güzellik katan bu manzara içinde dünyaya gözleri açmış ve bu büyülü ortamda yetişmiş kişilerden, insan idrakine konu olan çeşitli ilimlerin konusu harika musikiyi, hüsn-i hattı, mimariyi ve daha nice keşifleri bekleyebiliriz. Nitekim Amasya, tarih boyunca o kadar çok sanatkar, tabip, devlet adamı, musikişinas, din alimi yetiştirmiş ki, akademisyenler, onları günyüzüne çıkarmakla bahtiyardırlar. Zira her bir büyük ile tanışmak gerçekte ondan yeni bilgiler devşirmek, ona/onlara talebe olmak demektir.¹

Tarihi dokusunun zengin olması, pek çok müzenin orada yer almasını beraberinde getirmiş. Bu cümleden olarak Şehzadeler Müzesi kabilinden nice âsâr-ı atîka ürünü burada ziyaretçilerini bekler.

¹ Bkz. <https://ilahiyat.amasya.edu.tr/etkinlikler/sempozyumlar/uluslararası-amasya-alimleri-sempozyumu>
[Erişim: 10.08.2023].

Devlet adamlarımızın ve Amasyalıların bu eserlere sahip çıkması, onları tarihin hafızasına emanet etmesi ayrı bir kadirşinaslıktır. Ne de olsa tarih, bir milletin hafızasıdır. Tarih olmayınca hafıza da kalmaz. Bu cümleden olarak Şehzadeler Müzesi'nde Amasya'da görev yapmış şehzadelerin birer balmumu heykeli yer alır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu, Manisa'dan Amasya'ya gönderilen şehzade Bayezid'in, kardeşi (II.) Selim ile Konya'da savaşıp kaybetmesi sonucu İran'a gitmesi ve babasından af dileyen mektubu burada bir örnek olarak yer alır ve oldukça hüzün verici bir hikayeyi içerir. Şehzadeliği burada geçen Sultan II. Bayezid, padişah olunca, Amasya'da tanıştığı, bildiği kişileri de İstanbul'a getirmiş. Ne de olsa, siyaset, bir ekip işidir. Onun için hat üstadı ve kemankeş Şeyh Hamdullah, ekibiyle birlikte gitmiş İstanbul'a. Kim bilir daha nice yetişmiş kişiler bu şekilde Payitahta gitmiş, Anadolu'nun buradaki birikimi, Dersaadet'e taşınarak orayı güzelleştirmiş. Bu noktada Şeyh Hamdullah Hat Müzesi'ni de görmek harika bir deneyim olur. Amasya'da I. Bayezid, Çelebi Mehmet, II. Murat, Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezit, Yavuz Sultan Selim ve III. Murat şehzade olarak bulunmuşlar.

Saraydüzü Kışla Binası ve Müzesi yakın tarihi gözden geçirmek için iyi bir fırsat sunuyor.² 9. Ordu müfettişi olarak tayin edilen Mustafa Kemal Paşa'yı Amasya'da Hacı Hafız Mehmet Tevfik Efendi (müftü) ile birlikte kalabalık bir heyet karşılamış ve Amasya Tamimi'nin hazırlanmasına katkı sağlamış. Emekli müftü Abdurrahman Kamil Efendi yanında Topçuzade Mustafa Bey (Belediye reisi), Şeyh Cemalettin Efendi, Şirvanizade Hoca Bahaeddin Efendi gibi kalabalık bir heyetin isimleri ve resimleri tarihin şeref levhasında yer alır. Balmumu heykellerinin yer aldığı müzenin en üst katında tarihi karşılama sahnesi canlandırılmış. Bir milletin kader anlarının yazıldığı bu manzarayı orada temsili olarakتماشا etmek mümkündür.

² Amasya Tamimi'nin yapıldığı bina, gerçekte Beylersaray olarak adlandırılan mevkidedir. Ancak bu bina geçirdiği nice deprem ve bakımsızlık sebebiyle 1944'te ortadan kalkmış. Bugün aynı bölgede Amasya Garnizon Komutanlığı binaları yer alır.

[Saraydüzü Kışla Binası ve Müzesi]

Aynı şekilde pek çok türbenin burada kendine yer bulması, Amasya'nın, Bursa misali ruhani bir şehir olmasını sağlamış. Seyyid Mir Hamza Nigarî Efendi ile ilgili verilen şu bilgi oldukça dikkate değer. Karabağ Zengezur'da doğup büyümüş, Nigar isimli bir hanımefendiden ilmi tahsil açısından destek görmüş ve bunu mahlas olarak almış, zamanla Amasya'ya gelip yerleşmiş. Burada nice ilimlerle pek çok kişiyi donatmış. Gün gelmiş, muhibbânının sayısı artınca siyaseten oradan uzaklaş(tırıl)ması uygun görülmüş. O da Harput'a yerleşmiş ve orada yürütmüş işlerini. Yaşı sekseni aşınca bölgenin valisine, cenazesinin Amasya'ya götürülmesini talep etmiş. O da uygun bir dille, Harput'tan Amasya'ya 10-12 günlük yol bulunduğunu, cenazesinin bundan zarar göreceğini dile getirmiş. 1886'da vefat eden Mir Nigarî bunun üzerine şunları söylemiş: "Seksen senedir bu vücut, Allah demiştir. O'ndan gayrısını görmemiştir. Sekiz gün içerisinde teaffün edecekse, bırak etsin!" Kendisi Muharrem ayının on üçünde vefat etmiş, on yedinci günü at arabası ile geceli gündüzlü yol alınarak yedi günde Amasya'ya ulaşılmış. Tabutta koruyucu hiçbir önlem olmadığı halde vücudunda herhangi bir bozulma olmamış hatta; "etrafi hoş bir nisbet-i Muhammediye kokusunun kapladığı müşahede edilmiştir." Benzer bir hikaye, Pir İlyas ile ilgilidir. Şöyle ki:

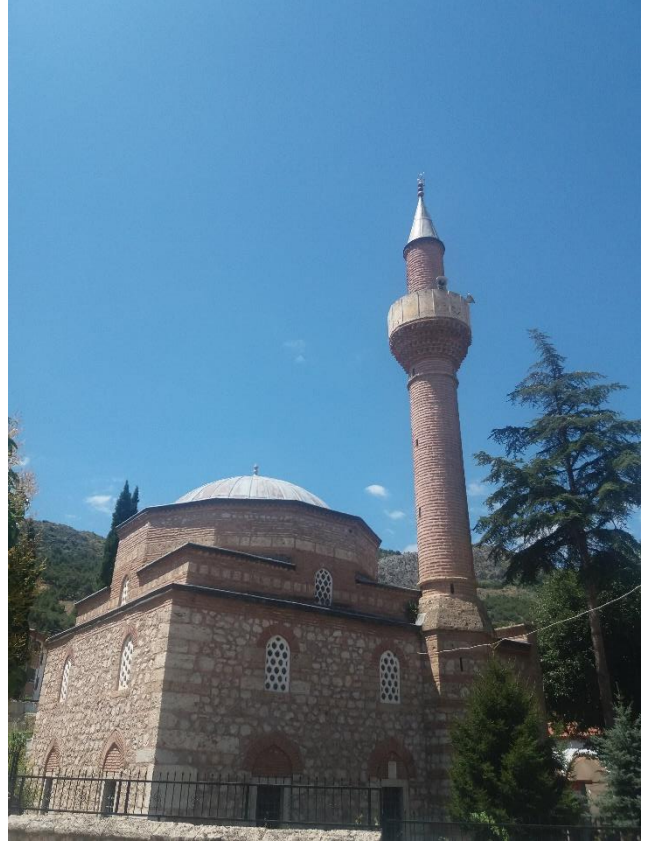
"Pir Şücâaddin Ebulbeka İlyas hazretlerinin cesedi gasledilirken, seririn (teneşirin) bir ayağı kırılıp eğilmiş olduğundan, [Pir İlyas'ın] düşmemek için bir el ile seriri tutması âmmeyi [herkesi] hayret ettirmiştir. (Amasya Tarihi, c. 3, sf. 187)."

Pir Celaleddin Abdurrahman Çelebi hazretleri, Timurlenk tarafından saygı görmüş ve onunla birlikte gitmiş ancak daha sonra tekrar Amasya'ya dönmüş, ilim ve irşat faaliyetlerine burada devam etmiş. Kendisi ile ilgili ilgi çekici şu bilgi verilir:

"Hicri 841 yılında II. Sultan Murad'ın şehzadelerinden, 823 yılında Amasya'da doğan, 838'de Amasya valisi olan Sultan Ahmet ve 828'de Edirne'de doğup on beş yaşında biraderi Sultan Ahmed'in vefatından sonra Amasya valiliğine tayin edilen II. Şehzadesi Alaeddin Bey ve dördüncü şehzadesi olup ahiren tahta çıktıktan sonra İstanbul'u fetheden Sultan Mehmet Han, hicri 841 yılının Ramazan bayramında Şeyh Celaleddin'i ziyarete giderler. Pir Celaleddin Abdurrahman Çelebi, sulahâ-i ümmetten mazannai keramet bir zat idi. Bu üç şehzadeden en küçüğü olan ve o tarihte çocuk bulunan Mehmet Çelebi'ye iltifat ederek ridasını omuzları üzerine kor, diğer şehzadelere yol gösterir. Halk, bu remz üzerine Mehmet Çelebi'nin Padişah; diğerlerinin ise ahiret yolcusu olacaklarını anlamışlar. Bundan iki buçuk ay sonra o tarihte Amasya valisi olan şehzade Sultan Ahmed'in vefatına hayret etmişlerdir. Sultan Ahmed'in

vefatından sonra Amasya valiliğine tayin edilen ikinci şehzade Alaeddin bey de 846 yılında iki küçük oğlu ile birlikte babası II. Murat tarafından Kara Hızır paşaya boğdutturulmuştur. (Amasya Tarihi, c. 3, sf. 212). Malûm olduğu üzere Hazreti Pir'in duası berekâtiyle, İstanbul'un fethi gibi en muazzam bir zafer, Sultan Mehmet Han'a nasip olmuştur.”

Amasya'da adım başı tarihi cami yer alır. Burmalı Minareli Cami'nin tamir kitabesi, miladi 1090'ı gösterir. Demek ki Türkler, buraya çok eski zamanlarda gelmiş ve eserlerini buraya kurmuşlardır. Yeşilirmak'ın kuzey yakasında yer alan Şamlar Mahallesiindeki Ağa Camii (Ayasağa), ilk kez Danişmentli Melik Gazi tarafından yaptırılmış. Yıkılınca 1495'te Kapıağası Ayasağa yeniden yaptırmış. Cami avlusunda küçük ve güzel bir medrese (şimdilerde kız Kur'an kursu), orta yerde bir şadırvan, cami etrafında küçük bir hazire yer alır. Cami giriş kapısı yanındaki sadaka taşı, büyüklüğü ve tezeyinatı ile farklı bir güzellik arzeder.

[Ayasağa Camii]

[Sadaka taşı]

Gümüşlü Camii 1326'da Taceddin Mahmut Çelebi tarafından yaptırılmış. Kare planlı cami düzgün kesme taştan inşa edilmiş. 1903'te son cemaat mahalli ilave edilmiş. Caminin kuzeydoğu köşesinde kesme taştan kare biçimli tuğla örgülü silindirik minare bulunur. İç mekanda kalemşi bezemeler ayrı bir güzellik örneğidir. Saraçhane Camii (yapılış 1372) de şehrin dokusunda önemli bir yer işgal eder. Mehmet Paşa Camii (1486) de bir başta tarihi yapıdır.

[Gümüşlü Camii]

[Mehmet Paşa Camii]

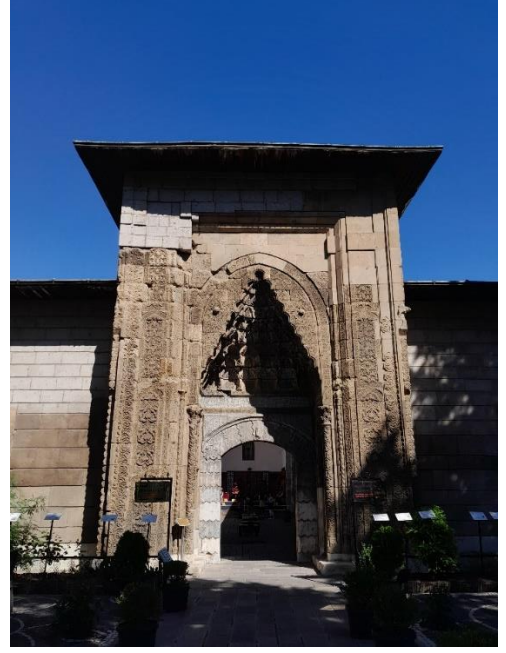
Medreselerin çokluğu buranın büyük bir ilim diyarı olduğunu gösterir. Özellikle Sultan II. Bayezit külliyesi, tuttuğu yer itibarıyla şehrin merkezinde cazibe merkezi haline gelmiştir. Orada hayatın bütün kılcal damarlarına uzanan her türlü unsuru bulmak mümkündür. Merkezinde büyük ve harika bir cami, yanı başında bir medrese, çarşı, hazire, türbe ve muvakkithane ile kendi başına küçük bir şehri andırır. Hayat ve ölüm orada, bengisu güzelliğinde ırmak kenarında, yeşillikler içinde canlılığını hep korur. Selçuk Mülayim'in dikkat ettiği üzere Osmanlı'da evler, hayatın faniliğine nispetle genelde ahşap iken dini yapılar bekayı temsilen taş yapıya bürünmüştür. Dini yapılar mimari açıdan da yapı unsurlarının merkezinde ve büyük görünüştedir. Büyükağa/Kapığağası Medresesi, Sultan II. Bayezid'in kapı ağası Hüseyin Ağa tarafından 1489'da yaptırılmış. Sekizgen planlı medresenin ortasında bir havuz yer alır. 1939 depreminde hasar görmüş ve Vakıflarca tamir edilmiş. Günümüzde Kur'an kursu olarak

işlev görüyor. Yeşilirmak'ın hemen kenarında, Ayasağa Camii'nin yakınında klasik Osmanlı medresesi formunda inşa edilen bu yapı, doğaya uyumu ile Selçuklu-Osmanlı karışımı bir görünüm arzeder.

[Büyükağa Medresesi maketi]

Sabuncuoğlu Şerefeddin'in (v. 1470) bir tabip olarak burada ayrı bir yeri var. Bimarhane'nin taç kapısı, eski Selçuklu ilmi yapılarının bir benzeridir. Bu yapı, Sivas Gökmedrese'de ve daha birçoklarında görülür. İlme hürmetin nişanesi olarak o manzara karşısında kişi, adeta büyülenir kalır. Bir dünya görüşünün, taş kesilmiş kitap olarak mimari üzerinde harika şekilde desen desen çizilmesi halidir bu. Bugün de üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken bir husustur.

[Bimârhane/Şifahane girişi]

[Çeşitli ameliyatlara, tıp derslerinin, musiki ile terapinin yapıldığı iç mekan]

Sabuncuoğlu, *Mücerreb-nâme*'sini Türkçe olarak kaleme almış. Kendisi bir bitki bilimci (farmakolog), çeşitli hastalıkların tedavisi ile ilgili o döneme özgü tıp aletleri açısından oradaki müze ne kadar da zengin. Bimarhane kapısında şu bilgiler yazılıdır:

“Avrupa ve Anadolu’nun ilk akıl hastanesi, (...), Osmanlı döneminde yaşamış olan Sabuncuoğlu Şerefeddin’le birlikte cerrahi nitelik kazanmış. (...) İlhanlı sultanı Mehmet Olcaytuğ Han bu yapıyı 1308-1309 arasında eşi Ilduz Hatun adına (...) yaptırmıştır. Zihinsel rahatsızlığı olan hastalar burada ilk kez su sesi ve müzikle tedavi edilmiştir. Tarihte bilinen üç önemli cerrahın biri olan Sabuncuoğlu Şerefeddin, Fatih Sultan Mehmet döneminde burada on dört yıl başhekim olarak görev yapmıştır. (...) Birçok hastalığa şifa bulmuş olan Sabuncuoğlu Şerefeddin, yazdığı kitaplar, tedavide kullandığı araçlar, yöntemler ve şifalı macunlarla günümüz çağına ışık tutmuştur.”

Bimarhane nice Allah kulunun hasta olarak gelip sağlığına kavuşmuş olarak evlerine döndüğü bir şifa merkezi. Bilim insanı ve devlet adamı Uluğ Bey, ‘Gücümüzden şüphe edenler, eserlerimiz

baksınlar' dermiş. Bimarhanede sergilenen eserlere insan nazar edince, o dönemde devletin ve bilimin gücünü de bir ölçüde farkedebilir. Bu yönüyle Bimarhane, bize Edirne Sultan II. Bayezit hastanesinin bir örneğini sunar. Zira benzer yöntemler oradaki hastanede de uygulanmıştır. Hatta Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre, burada, ruh (psikolojik) rahatsızlığı olan hastalar için musiki ile terapi yanında kuş ve su sesleri, çiçeklerin renkleri ve kokuları ile tedaviden söz eder. Hızır bin Abdullah'a (15. yy.) ait bir söz şöyledir: "Musiki sanatının cevheri, ruhanidir ve tesiri ruh ve kalp üzerinedir."

Adım başı tarihi cami var Amasya'da. Küçük bir yerde bu kadar camiye ihtiyaç var mıydı diye bir soru tevcih edilebilir. Cevabım, evet olacaktır. Çünkü külliye tipi camiler, hayatın merkezinde yer almıştır. Bedesten (çarşı), medrese (ilim), hamam, hazire, çeşme, muvakkithane gibi nice unsur, cami etrafında bulunur. Onun için Türkler, şu üç hususa önem vermişler: Beden temizliği için çeşme ve hamam; akıl temizliği için ilim (medrese); kalp temizliği için ahlak (tasavvuf ve san'at). Onun için şehzadeler şehri Amasya'yı, geçmiş dönemde sadece şehrin kendi iç dokusundan ibaret görmemek gerekir. Aksine bütün etraf şehirler, köyler, nahiyelerle birlikte bir cazibe merkezi, payitahtın küçük bir numunesi olarak değerlendirmek sanırım daha isabetli olur. Süheyl Ünver'in 1944 yılında Üsküdar Sultantepe'den bakarak çizdiği küçük bir Üsküdar resminde, on – on beş kadar cami rahatlıkla sayılabilir. Benzer durum, Amasya için de söylenebilir. Bunda her bir devlet adamının ve varlıklı kişilerin hayır eseri bırakma arzusu yanında o dönemin ihtiyaçları da belirleyici olmuştur kanaatindeyim.

Örnek olarak Sultan II. Bayezit Camii ve külliyesi, bugün de şehrin çekim merkezlerinden biri konumundadır. İbadet mahalli olması yanında nice insanın buluşma ve tenezzüh mekanı aynı zamanda. Muvakkithanesi bize eski zamanlardan bir şeyler fısıldıyor kulaklarımıza, o endamlı narin duruşuyla. Hemen yanibaşında muhteşem bir medrese. On beş yirmi kadar öğrenciye yurt olmuş, nicelerinin yıllarını içinde geçirdiği, dışarı kapalı göklere açık iç yapısıyla bir Selçuklu medrese mimarisinde. Caminin kendisi başlı başına bir sanat eseri konumunda. İç pencere üstleri harika yazılarıyla çini süslemeli. Mihrap ve minberi serapa mermer işçiliği ki, her biri ayrı bir güzellik. İki büyük kubbeli ve cümle kapısının iç tarafı da oldukça tezyinatlı. Ben ilk defa dışı ve içi tezyinatlı böyle bir giriş kapısı gördüm diyebilirim. Müezzin mahfilini bize, Selimiye'nin müezzin mahfilini müjdeler. Ancak bu, cami ortasında değil, iç mekanın sağ yanında yer almıştır. Avludaki şadırvan, Üsküdar Valide-i Atik Camii'nin şadırvanını andırır. Bir Selçuklu kümbet çatısına benzeyen bu yapı, zamanla daha kubbemsi bir yapıya evrilecektir. Külliye, şehzadelikliğini Amasya'da geçiren Sultan II. Bayezid'in buraya bir ihsanıdır. Yapı 891/1485'te tamamlanmıştır. 1590 ve 1684 depremlerinde hasar görmüş, II. Cihan harbi yıllarında harabe olarak kalmış, 1954-60 arasında restore edilmiştir.

Kible yanında, güneydoğu cihetinde Sultan II. Bayezid'in torunu, Amasya valisi şehzade Ahmed'in oğlu Osman Çelebi'ye ait ve 1514'te yapılan bir türbe yer alır. Camiinin içinden dışarıya çıkılırken önce şadırvanın kubbesi, ardından kral kaya mezarı göze ilişir. İlginçtir ki, bunlar hep insanın göklerle ilişki kurmak istediği mekanlardır.

Bayezid Paşa Camii'si Amasya'nın eski camilerinden biridir. İç mimarisi, eski tarihlerde birçok caminin çok fonksiyonlu olması düşüncesini bünyesinde barındırır. Zaviyeli cami tipi (ters T planlı) denilen bu yapılar, hem iç ferahlığı ve tezyinatı hem şehrin birçok ihtiyacına aynı anda cevap verebilmesi yönüyle oldukça fonksiyoneldir. Mimar Sinan mimarisinde cami estetiği için bir ön hazırlık gibidir. Amasya'daki eski camilerin birçoğunda deprem terazisi denilen unsurları ya mihrapta ya giriş kapısında görmek mümkündür. Çünkü burası, birinci derece deprem kuşağında yer almıştır. Yer fiziği bilimi ve mimari açısından oldukça enteresan özellik taşıyan bu unsurlar, yer yer İstanbul camilerinde de görülür. Cami çıkış kapısının tam karşısında Selçuklu mimarisinde şadırvan yer alır ki, bu tipteki kümbet yapıları şadırvanlar Amasya camilerinde epey miktarda görülür.

[Bayezid Paşa Camii]

Valilik binasının tam karşısında devlet törenlerinin ve kutlamaların yapıldığı genişçe bir alanda Amasya Tamimi ve Kurtuluş Savaşı'nı hatırlatan bir anıt yapılmış. Amasya merkezli Anadolu insanının Kurtuluş Savaşı'ndaki samimi gayretini oldukça canlı resmetmiş heykeltıraş yapıtına. Her bir heykel, o dönemin anısını yansıtıyor. Hemen yanında bayraklar, biraz ileride cami ve yükselen bir tepe. Kademe kademe birbirini besleyen bu yapı, seyre dalan insanları eskilerden günümüze bir tarih meşherinde yolculuğa çıkarıyor.

[Saat Kulesi, Hükümet Köprüsü, Valilik Binası, Öğretmenevi ve Amasya Kalesi]

[Amasya Tamimi anıtı]

En iyisi Amasya'yı bir bilenle gezmek gerek. Amasya küçük bir yer, bir iki günde gezilebilir kanısının, orayı gezip gördükten sonra ne kadar yanıltıcı olduğu hemen anlaşılır. Kalesi, kral mezarları, eski Türk evlerine dair mimarinin binbir çeşiti, Amasya içindeki tarihi köprüler, muhteşem damak tatları, her biri farklı alanda bizi tarihe götüren müzeleri, siyaset ve din (tasavvuf) adamlarının türbeleri, geleneksel el sanatları, cami-tekke-dergah gibi dini yapıları, çeşmeleri ve hamamları, bedesten ve çarşıları ile bütünlük arzeden şehir, hayatın bütün dokusunu ve güzelliklerini bünyesinde barındırır. Böyle bir şehirde doğup büyüyen kişinin sanatkâr ruhlu olmasını tabii karşılamak gerekir. Burada yaşayanlar, tıpkı Bursa, İstanbul, Edirne misali, başka yerlere gittiklerinde burayı büyük bir hasretle özlerler sanırım. Böyle bir şehir için nice şairlerin yazıldığını ve bunların bestelendiğini biliyoruz. Çağdaş bir şairin dizeleri şu şekildedir:

Aklından bir şehir geçir,
Usluca aksın içinden bir nehir,
Ahşap köprüleri olsun üzerinde

Bu günü bağlasın maaziye
Eli böğründe evlerin dal şöyle seyrine
Sevinç ve hüznlerini duy içinde.
Kralların hüznü yankılansın dağlarında.
Adımlasın tarihi yürüyen sokaklarında.

Aklından bir şehir geçir,
Tam kalbine ulu bir mabet getir.
Kollarına düşün mutlak gelen giden
Sıyrılsın bir anda tüm hengameden.
Nefeslenip şadırvanın gölgesinde,
Çeksin lâhûtî havasını bir güzel içine.
Çınarları olsun asırlara meydan okuyan.
Bir lahza eğlendi altında nice insan,
Hepsi oldu yine ahiret yurduna revan.
(Recep Orhan Özel)

Velhasıl Amasya, Anadolu'nun İç Dünyasının bütün renklerini ve tonları bize verir. Sehaveti, merhameti, letafeti, marifeti ile Anadolu insanının temel dokusu burada eserlere sinmiş vaziyettedir. Bu da ancak yerinde görüp incelemekle kendini açığa çıkaran bir sır gibidir...